

**БУГУН ХАТЫРЫККА — М.К. АММОСОВ ТӨРӨӨБҮТЭ**

Раиса Израилевна Цугель уонна Максим Кирюков Аммоус 1921 сийлаахха алтыншыртый 2 күпүштөр ылал болуптаттара. Раан Цугель политисынынай и Израиль Цугель дэвшил кыргызнигер 1992-с төрдүсөннөөр тообуут. Кызина бииргээ тообууттар ахсын буулгуттара. «Эдәр социал-демократ» куруунукка кириэркүр Раан Цугель 14 саастаа. Кинтийыс, түргөзтөх дойддайтороон, эйинчиликтөөн политсынынай орото буулал, одо санаа уерүүзүн камчи эт. Одла ишини буулуу, абылай сагалааха, кэмчизимтээй, барыттын инигэртүүлүү, олус хорхус буулаа узаадаас исиптүү байзат эмиска кисталын куруунукка кыргыз дөвөнчөөндөрдүүн сакчылык обидигүй.

Дээ, бу куруүукса дъарыкта-  
на кэлээт, алтаян баста-  
ан Максим Аммосовы  
кербүт уонна хара  
ман и на гыт та и  
субодлэйт. Оччолор-  
го Рая Цугель Дыкку-  
ускайдаары гимна-  
зияары куораттаары  
благоврительный  
үолсастыра сууттар  
эрзин сэлдээр, он-  
тон Максим Аммосов  
учууталлар семинаризла-  
рыгары Рая Цугель  
эйдиндөг токтуудаах кын-  
пышан аялдара.

Максим 9 ордоох ўылта ахсын орпон төрөбүтгүү, яйвар тийзүү чындыбыгына. Намита аккастамыг бир оюунтага үерэмшигүү. Куюрак-байргүү үерэмшигүү доортуу, кинини билээр дэон олус үчүгүйднээс болуп, сахалым уонна иччүүчүү, ордук романстары толоруурон сабуулурун, гитараа оонь ууруун алхадлар эбйт.

Рай да, Максим да тийибэттүгмээд дээж тутын билэн улсызбэй дэвон быйнынтынан, олонхоруун судургүүгүк тэриниллэрээ, сиздээрийн сабгузьбэгт күнжугаса. Олордорь эзлэрийр кинийлэр саамай наадлаацын эрэ таринилларин, сурүн баайдара кинийн уюннаа бөржэйдөнор дэвтгэрто буолалын дэвон буолалыг бэйт. Од нийн буолуу, ын буолуул баарниар, мэлдэй элбэх юлдаалыгтаах, хондоюлох, сыйдэбэйтийн чийдэгийнээс ышынг сийнээх-сийнэнэх буолалтар бэйт. Иранде Клюорина ахтарынан, бир дойдулаахтараа каписиниллэриэн, Максим Кирович ныгыгт этгээх-сийнээх, мэлдэй эйрэв уоттыхах заахраах, ис кирихэвсээрэлэх, дьюнуу кытга борт түргэнник бодорнуудаар буолан, иччэт да, аял да дэвон олусуудаар, тарьдиар кийнээр бэйт. Кини эт-этэннен баярдаана, кини ара ихистэх курдугун очтогодуу дэвон балшигийнэр ахтынлартан аавчирсан даацадаа.

Максим Кирорич төнөдүрдүүлүп, сүйткөн, дылгөн алаамадай, кийини сатасан истер, ойдүүргэ кынналлар уонна быйнарылаа болул, двон күтүн тутара. Эзбигитин сөзмийкин, сабедрик олордо эмики себүлдүлгөр. Корған Ганаид Израильнен сүрдүлдү чынис, мударай, двыкти дылхаттар, ханан синьшанарын ким да билэйт, сүрехтээх, улэнтэй кийи, кэрэгэнин олус ойдүүруул, майдын бериннелүүзүүн дөн эрэ бары сөөрх алталлар.

Аччыгый хүнсчээр Лена Максимовна: «Бийнги төрөлпүүттэрги-тигээр табыллыбышты. Кинизэр бэйз-бэйзээрин тантаналлара, олтарталларын бинихэз, бийгийт овтолорбутугар, сизнэнрбитигээр ти-эрдээр тыва бийзэн барьгытара. Ий-эйтэж, а вайжын тантаналлаа.

куүнгүттән, айың тутулупуту  
жин, тыныш арзилларин, дын  
карзигин төвөнерүү, утту азат ти-  
ларин каттаниң бүтүннү олоду  
аиыбатта», — диир. Ийнлэрдүк сүкү-  
ыштар күни байттар эр болар ара-  
лырлар майынчылар ертүрлүр була-  
ру, оролор аяларын сорытто съ-  
дьлалларын курдук көрөрек.  
Кыргызтын аяларда барабарбылык  
курдук, узбекхоз, араада  
еруттээх ингизисэттэш дын болул-  
лааталларын түнгүр күнүн да-  
дорубуюбыйтан да харыстасатыра.

комсомол орой уонна аты комитеттэйн чилизиннээ, ийзлээрин үлэтиггэн устан кэбиспүттээрээ. Дынг баараа, Яна тэрийээр дьоцурунаныраатыах-таацаа итишник сарбыллан испилт.

1947 с. 8-10 сүйлэх ууруулбугуттар таан эзбэх кийн босхоломтуу. Оңтөн эрдийн Раиса Израйилевна аес тохтуяарчыларынын таантын тилинэрертийтуорсубатта. Дынызт, кийн дын юшырын бынтыгынтан калеэрийн дын баар 1939 сүйлэн сазалад 1-2 сүйл булаа-булаа, аярг ус сүйл бунаард киминдох эмдэг киминдердэг аялтуулган дараах тюмдэлжээртэй уонна Магаданда, Камчаткаад ба Саха Сирия рудистикчилгээ гар, сэрийн салынгар штрафной баталлонгаа көбүртгэлийн калсан захиалгаар чуу. Индээ пынан кийзэрэх аасынх яланы яланхилгээнийн асанайх ингэтийн огуултуу уураад чуу.

Онтон 1956 с. реабилитация лам-  
мытын уонна ытыллыбытын тууру-  
нан токуму.

наи документы туп-  
пугтар. Раиса  
Израилевна  
эр сэллаах  
кэргэнээс  
тын наа ба р  
эрзлийн бута-  
ник күмыса  
умуулбуута,  
үс күннээх  
түн оронтой

Түркістан  
кыайан турбатада.  
Төрдүс күнгүр санага  
суюх арызчы турал  
уэлтигэр барабытка  
ишина Хатырыкта баар  
Максим Аммосов эдь-  
ниңгиз Наталья Кир-  
новна Максиминарын  
қырдығы кылбайбы-  
тын туунан биллэр-  
бит.

Кэлли, Хатырыккың кэлэсүйдьан, Наталья Кировналының көрсүнэң, куустунан олорон күнүдү киңилэрин айылан уйа-хайа суюхтыгаёттара. Кинилэр сизбасыттарынын быспаттар эт. Онтон ыла

Раиса Израилевна до-  
зарун сыйлыктарын чүзүүтөй сорук-  
туруу оруун архызыптаран матты-  
шадай, бийкегчүзүлбөт, кинини бил-  
лар даярткан ахтылардын хомуйн сал-  
малыбыт, угусаха учуунчылдары, сурдууда чылгарын кытта сизбэс  
олгохтоон, Максим Кировичка дын болгомтуул тарлып. Ол күнүткүн  
чылтумча 1997 жыл «Бичик» книгиз-  
дательствотынан иштатылар, ах-  
тылар да хомуурин күнүткүн тараба  
кун сирин көрбүт. Сажа сирин чу-  
луу дыяно А.Е. Мординов, Г.М. Мака-  
ров, П.И. Филиппов, А.В. Кривощап-  
кин, В.А. Константинов, И.И. Суздал-  
ев, Д.С. Жиркова, Д.К. Синцев-Суорон Омурлоон, Б.Н. Гу-  
лиев ода, күнүткүн ити кинги та-  
саарыга рөхбөмтүү.

Р.И.Пугель-Аммосова М.К.Аммосов байланысыннан холбур болулган ная Ина, Лена дыз көргөттөр баччанга дизирындыкташан, убасташан, тапталыптарын харыстап дыз көргөнчө, дызылаш беринчилик олоду олордулар. Яна кының Лена иккиси ордоюл: уола Юра физика-Шориха, уэллилэр, кының Даши Швейцера университеттеги студентката. Лена Максимовна улашан уола Максим физико-математический наукада кандидатта, философ, иккиси уола Михаил Компьютертигер. Михаил улашан кының катя М.А. Шлопхов аттынан университеттеги буттаран уэлдил, иккиси кының Лиза оску-олауда уөрөнүр, уңус кының Светлана физико-математический ооскуула 3-с кылаанытар уорнур.

Рамса Израилевна Максим Кирровны тилингкоригин, кини аалтын уйзиттегин үзүүнч кыргызтарын, си-эннэрин, хос сизиңдерин аларын, эшлөрнүү, хос эшлөрдүн матагын эпизиттүү дың гыны мисциплиниртүү бинчи диринген маахчын тухтаасаныт. Кини дынгизээх беринийлээх көргөн, эрэлдоо дуур, утте сораттадаа бынтынанын сыйрдик аята ум-

нұлдабыттың.  
Ыбал буоларға, алайда дызин тәріндеңгір санаммый ыччаттар, Рамса Израиелевна Цутель, Максим Киро-вич Аммосов дойдуларығар, нору-оттарығар бәрининіләрин күүнүн, улахаш тапталғанда да ычкаттарығар тиәздібіттерінде үтүе халыкта онис-

# ДҮИЭ КЭРГЭНГЭ БЭРИНИИЛЭЭХ БУОЛУУ ХОЛОБУРА



дору обуятыгар овуста рбыта сүрэй ынчадар болубута. Ийзилэр кыргыттарын аларда бурый суювар, кини дынгызын ыраас кинитири, аранэр гана иппиндат. Кыргыттар терепшүттэрин курдуки баринилаз тапталлаахтар, бир олохгоо хорт. Кинилэр ийзилэр аларыга ыльтыбайлыра судуулан, ийзилэр этарни ылшыннада, Леңа улахан уола дөлөр даарын эзтий азтын, араспавансатын би-эрнөр Максим Аммосов дамыт дуюм.

Раиса Израиелева көрсөн түшүнүм: «Максим учтүг спортынан айылчар, булутуруу, балыкчыларды тапташыра. Сәмзүү этигээр-хаянтар баара», — дизн суругайда. Кини Максим Кирович хайдыңыз сыйтатына: «Максим кытагат, миңзийзхээ эрзинбиз!» — дизн сапысынан шыныштуу хорсун хардым, мункурана суюх итазал, эрэл чырсылжатууной болулада.

**Лена Максимовна:** «Абый туултулганын кытта Фрунзе куорак па рестубиля ханаътынын неңүй-эбии дың барыты истәригә кырганниттен аккастанаырга, туспапраслашынын ыларып мольдүйттара. Оскуола жөнөрән Альян эмис абыттын аккастанарага күнчүз сатабыттара. Бы ылбиччики туушибат, ханыны барада киши уйана-хатана быйнарылла жазыннан иштим албангана болып саналадыла билдийт», — дийр.

Сыллар аасылттарды да көнүз репрессиянын бу дызы карғанға қытана-нара. 1951 с. пионерской дружине сабиғит председателем Лена Аммосова комсомолга киңирәнгәр норуга естеөүн орто болупарлы билиништәрдөр содулламытты. Түүнүң байна-кызы дызыларин дыңгыйбыстардан да анында жана онын жаңынан түшүнүлгөнчөлүгүнен.

**М.Н.ПОПОВА,  
М.К.Аммосов аатынан СР  
государственномын историятын  
журналынын кириллица тапшырылышы**